

HAKİKAT ARAYIŞI VE SUNUMUNDA BURHAN MESLEĞİNİN YERİ

Ahmet ÖZKILINÇ¹

Öz

Hakikat arayışının, imana davetin yahut küfrün tezlerinin asılsızlığını ortaya koymanın müzakere olunacağı alan kâinat ve fitrat alanıdır. Bundan dolayı bu alanı çalışırken nasıl'ı bilime, niçin'i din ve felsefeye bırakan parçalı bir yaklaşımın yerine bütüncül bir bakışa ihtiyaç duyulmaktadır. Bu çalışma hakikat arayışında parçalı anlayışların yerine bütüncül bir bakışı önermekte ve burhan mesleğini çözüm olarak ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler

Burhan mesleği, kainat, fitrat, kaziye-i makbule, hüsn-ü zan

THE PLACE OF BURHAN PROFESSION IN THE SEARCH AND PRESENTATION OF TRUTH

Abstract

The area where the search for truth, the invitation to faith or revealing the falsehood of the theses of blasphemy will be discussed is the area of the universe and nature. Therefore, when studying this field, a holistic view is needed instead of a fragmented approach that passes 'how' to science, 'why' to religion and philosophy. This study proposes a holistic view instead of fragmented understandings in the search for truth and presents the profession of burhan as a solution.

Keywords

Burhan profession, universe, nature, kaziye-i makbule, wishful thinking

1 Av., Manisa (avk964@gmail.com)

Gönderim Tarihi: 05.06.2022, Kabul Tarihi: 15.06.2022

Giriş

Bu asır insanının soruları, sorgulama biçimleri ve hakikat arayışlarına ilişkin bir çaba ve gayret içerisinde hakikat yolculuğunda ya da hakikatin arayışında karşılaştığı bir kısım problemleri ve bunlara çareleri ele almak istiyorum. Burhan mesleği üzerine çalışmam böyle bir çabanın ürünüdür. Bu nihayete ermiş bir çalışma değil, üzerinde yoğunlaşmaya değer ve çok boyutlu ve belki de hiç bitmeyecek bir çalışmadır.

Şu dünya imtihanında mü'min yahut münkir bütün insanların ortak noktası “kâinat” ve “fitrat”tır. Yaratan böyle bir âlemi –muhatap olacak kişinin, mü'min yahut münkir olması fark etmiyor– önümüze sunmuş. İnsana baktığımız zaman ise bütün insanların aynı donanımlarla ve ihtiyaçlarla yaratılmış olduğu görülüyor. Hepsisi aynı kâinat içinde yaşıyorlar ve aynı fitrat özelliklerini taşıyorlar.

Dolayısıyla imana davetin yahut küfrün tezlerinin asılsızlığını ortaya koymanın müzakere olunacağı alan kâinat ve fitrat alanıdır. Öyleyse kâinat ve fitrat alanı, en geniş bir biçimde gözlemlerimizde ve düşüncelerimizde, çok yönlü kullanılmalıdır. Kur'an'ın, afak ve enfüsteki ayetleri okumaya davet etmesi; insanın imanla saadete ererken, şirk ve inkârla kendini düşürdüğü şekavete dikkat çekmesi ve herkesi kâinata bakmaya çağırması işte bu sebeptir. Sonuçta kâinat ve fitrat gibi çok geniş bir müzakere alanı bütün açıklığı ile önümüzde duruyor.

Fizik ve metafizik ayrımı içerisinde varoluşla ilgili olarak genelde; bilimin “nasıl”a, felsefe ve dinin “niçin”e cevap aradığı vurgulanır. Bu ön kabul ile gözleme ve akletmeye başlamak bir problem alanı oluşturuyor. Çünkü bu ön kabul ile kurulan argümanlar ise sübjektif değerlendirmeler olmanın ötesine geçemiyor. Kâinat ve fitrat gibi objektif bir zemin varken nasıl bilime ve niçin de felsefe ve dine atfedildiğinde kâinat ve fitrat alanı daraltılmış oluyor. Bu nedenle bu ayrım kabul edilmemelidir.

Çünkü içinde yaşanan kâinat ve fitrat objektif müzakerenin zeminini sunuyor. Kur'an'ın birçok ayette “keyfe/nasıl”² sorusuyla kâinat ve içindekilerin nasıl yaratıldığına bakmaya çağırması bu sebeple çok önemlidir. Bu husus ilerleyen bölümlerde ele alınacaktır.

Buradan hareketle, konu bağlamında önemli bir biçimde ortaya konması gereken bir başka husus, nasıl'ın açıklamasında bilim ile dinin tevhit ekseninde buluşmasını sağlamak ana hedef ve maksat olarak önümüzde duruyor. Bu aynı zamanda herkes için tevhide açık bir kapı sağlandığı sonucunu veriyor.

2 Gâşiye 88/17-20.

Bediüzzaman Said Nursi'nin, Risale-i Nur külliyyatıyla bizi Kur'an'a, sünnet-i se- niyyeye ve hadislerle muhatap ederken yeni sorular ve sorgulamalarla ortaya çıkan hakikat arayışı bu anlamda çok kritik bir noktadadır. Günümüzde yaşanmakta olan iman buhranı şartlarında Risale-i Nur'un bu Kur'anî metot üzere inşa edilmiş tecdi- dinin yeni yöntemlerle bir hakikat arayışı olarak görülmesi gerekiyor. Yeniden bunun keşfine ihtiyaç var ve yeniden bunu uygulamaya taşımak gerekiyor. Diğer bir ifadeyle burhan mesleğinin yeniden inşasının sağlanmasına ihtiyaç var.

Çalışmanın ana fikrinde ise dini idrakin de iman tebliğinin de “zann-ı galib”e da- yandırılmasını netice veren “kaziye-yi makbule” yönteminde bir problemlili sunuş biçi- mi ortaya konulacaktır. Bu probleme karşı ise; hakikat arayışında zann-ı galibi netice veren ölçülerden uzak durulabildiği nisbette, ilmi hüccetler ve cerh edilmez deliller ile yakîne ulaştıran bir okuma biçimi çözüm olarak nazara verilip çalışma sonlandırıl- lacaktır. Kavram olarak bakıldığında yakîn, “Doğruluğunda şüphe bulunmayan, vâkıa- ya uygun bilgi, sabit ve kesin inanış, kanaat (itikad), şüphe ve tereddüitten sonra ulaşı- lan kesinlik”³ anlamına gelirken; zan ise “yakînin zıddı, kuşku, kesinleşmemiş kanaat, bir şeyin mahiyeti konusunda mümkün durumlardan birinin ağır basmasıyla oluşan sübjektif kanaat”⁴ olarak tanımlanmaktadır. Kaziye-i makbule de “İtimat edilen zatla- rın halk arasında delil ve senet gibi itibar görmesi demektir. Delil ve ispat aramadan, filanca zat söylemiş ise doğrudur deyip kabul etmektir.”⁵

Risale-i Nur'da Burhan Mesleğinin Uygulaması

Burhan mesleği, cerh edilmez delile ve ilmi hüccetlere bakan bir neticeyi içinde barındırıyor. Bediüzzaman Said Nursi'nin, “Kur'an'ın sönmez ve söndürülmez manevi bir güneş hükmünde olduğunu, ben dünyaya ispat edeceğim ve göstereceğim”⁶ sözü- nü hatırlanırsa, bu gayretle başladığı yolculukta Şekercihan'da “Burada her müşkül halledilir, her suale cevap verilir; fakat sual sorulmaz”⁷ sözü burhan mesleği üzerin- den değerlendirildiğinde, hakikat arayışında cevapsız hiçbir sualin olmadığı anlamına geldiği söylenebilir.

3 Osman Demir, “Yakîn”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 43 (Ankara: TDV Yay., 2008), 271.

4 Mustafa Çağrı, “Zan”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 44 (Ankara: TDV Yay., 2008), 120-122.

5 Sorularla Risale, “Soru ve Cevaplar”, 6 Haziran 2022 tarihinde erişildi. <https://sorularlarisale.com/yaki-niyet-i-burhaniye-dahi-kazaya-yi-makbuledeki-zann-i-galibe-inkilap-eder-daha-muannid-dalalete-ve-mu-temerrid>.

6 Bediüzzaman Said Nursi, *Tarihçe-i Hayat* (İstanbul: Söz Basım Yayın, 2012), 69.

7 Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, 70.

Kâinat ve fitrata muhatap oluş biçimi burhan mesleği üzerinden olduğu zaman, hakikat arayışında cevap verilemeyecek hiçbir soru ve sorgulama yoktur. Bütün soruların, sorgulamaların ve suallerin cevabı ya Kur'an'da ya da sünnette vardır. Bediüzzaman Said Nursi'nin sadece kendi şahsını, şahsi bilgisini ve ilmini ortaya koyma üzerinden okunan, okunabilen "Her suale cevap verilir" levhası bir de bu veçheden nazara alındığında burhan mesleği çok parlak bir biçimde önümüze çıkıyor.

Bediüzzaman Said Nursi'nin, "Her suale cevap verilir fakat sorulmaz" şeklindeki o meşhur levhası hakikate hürmeti ifade eder. Hakikatte, mutlaka her soru ve sorgulamanın cevabının olduğuna karşılık gelir. Bu aynı zamanda ayetlerde geçen hakikate bir işaretidir: Bakara suresinin 2. ayetinde "Şu yüce kitap ki onda asla şüphe yoktur. O, Allah'ın emir ve yasaklarına karşı gelmekten sakınanlar için bir yol göstericidir"⁸ denilmektedir.

Bakara suresinin ilk ayetlerinde ifadesini bulan bu mana çok manidardır. Kur'an'da bir şüphe yoktur, yol gösterici bir kitaptır. Buradan hareketle hiçbir şüphe ve soru yoktur ki, hakikatte bunun karşılığı ve cevabı olmasın. Sadece mesele o soru ve sorgulama biçimiyle –ki hakikat mesleği budur– hakikat arayışına çıkmaktır. Böylesine bir hakikate dayanan bir zatın, hakikate hürmeti ifade eden o cümleleri her soru mutlaka hakikatte bir cevabının olduğu noktasıdır.

Burhan mesleğinin esası, özü, ruhu, mayası şu cümlede gizlidir; hakikatin kendisi, her türlü şüpheyi ortadan kaldırmaya ve sorgulamaya cevap vermeye muktedirdir ve bunun için hiçbir iktidara muhtaç değildir. Bu hususun çok önemli bir yönü, hakikat arayışı yolculuğuna çıkan her şahsın soru ve sorgulamalarında bir tedirginlik duymaması ve rahat olması çok önemlidir.

Tekrar altını çizmek gerekirse şu dünya imtihanında mü'min yahut münkir bütün insanların kesişme kümesi kâinat ve fitrattır. Dolayısıyla insanın önüne kâinat ve fitrat gibi muhteşem ve çok geniş bir alan sunulmuş. Bütün insanlar aynı donanımlarla ve ihtiyaçlarla yaratılmıştır. Hepsisi aynı kâinat içinde yaşıyor. Bundan dolayı hakikat arayışının, imana davetin yahut küfrün tezlerinin asılsızlığını ortaya koymanın müzakere olunacağı alan kâinat ve fitrat alanıdır.

Hakikati araştırmada bu ortak noktaların öncelikle tespiti ve sonrasında hakikatlerin sunumunda da bu müzakere alanının çok iyi okunması, terk edilmemesi ve son olarak da daraltılmaması gerekiyor. Daraltılmaması çok dikkat çekici bir noktadır. İşte

⁸ Bakara 2/1-5.

bu uygulamaya ilişkin birçok örnekten bir numune Risale-i Nur'da, Yirminci Mektub'un İkinci Makam'ının İkinci Kelime'sinde sunuluyor. Kur'an'a muhatap olma biçiminde bildiğimiz; “لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ يُخَيِّى”⁹ kelime-i tevhit cümlesini hakikatli bir biçimde kelime kelime önümüze sunarken Yirminci Mektub'un İkinci Makam'ının İkinci Kelimesi وَحْدَهُ'da bir açılım var. O açılımda, kâinata ve fitrata muhatap olma biçimine ilişkin muhteşem bir usul ve yöntem dersi sunuluyor. Burhan mesleği açısından da hakikat arayışında harika bir mantık dokusu işletiliyor. Şöyle ki:

“Biz gözümüzü açtıkça, kâinat yüzüne nazarımızı saldırdıkça, en evvel gözümüze işen, âmm ve mükemmel bir nizamdır ve şamil, hassas bir mizandır. Görüyoruz, her şey dakık bir nizamla, hassas bir mizan ve ölçü içindedir. Daha bir parça dikkat-i nazar ettikçe, yeniden yeniye bir tanzim ve tevziniyet gözümüze çarpıyor. Yani, birisi, intizamla o nizamı değiştiriyor ve tartıyla o mizanı tazelandiriyor. Her şey bir model olup pek kesretli, muntazam ve mevzun suretler giydiriliyor. Daha ziyade dikkat ettikçe, o tanzim ve tevin altında bir hikmet ve adalet görünüyor. Her harekette bir hikmet ve maslahat gözetiliyor; bir hak, bir faide takip ediliyor.

Daha ziyade dikkat ettikçe, gayet hakîmâne bir faaliyet içinde bir kudretin tezahüratı ve her şeyin her şe'nini ihata eden gayet muhîr bir ilmin cilveleri nazar-ı şuurumuza çarpıyor. Demek bütün mevcudattaki şu nizam ve mizan, umuma âmm bir tanzim ve tevin ve o tanzim ve tevin, âmm bir hikmet ve adaleti ve o hikmet ve adalet, bir kudret ve ilmi gözümüze gösteriyor. Demek bir Kadîr-i küllî şey ve bir Alîm-i küllî şey, şu perdeler arkasında akla görünüyor.

Hem her şeyin evveline ve âhirine bakıyoruz; hususan zîhayat nev'inde görüyoruz ki: Başlangıçları, asılları, kökleri, hem meyveleri ve neticeleri öyle bir tarzdadır ki, güya tohumları, asılları birer tarife, birer program şeklinde, bütün o mevcudun cihazatını tazammun ediyor. Ve neticesinde ve meyvesinde, yine bütün o zîhayatın mânâsı süzülüp onda tecemmu eder, tarihçe-i hayatını ona bırakır. Güya onun aslı olan çekirdeği, desâtir-i icadiyesinin bir mecmuasıdır. Ve meyvesi ve semeresi ise, evâmîr-i icadiyesinin bir fihristesi hükmünde görüyoruz. Sonra o zîhayatın zâhirine ve bâtınına bakıyoruz. Gayet derecede hikmetli bir kudretin tasarrufatı ve nâfiz bir iradenin tasviratı ve tanzimatı görünüyor. Yani, bir kuvvet ve kudret icad eder; bir emir ve irade suret giydirir.

9 Bediüzzaman Said Nursi, *Mektubat* (İstanbul: Söz Basım Yayın, 2012), 317.

İşte, bütün mevcudat, böyle evveline dikkat ettikçe, bir ilmin tarifenâmesi; ve âhirine dikkat ettikçe, bir Sâniin plânı ve beyannamesi; ve zâhirine baktıkça, bir Fâil-i Muhtarın ve Mürîdin gayet san'atlı ve tenasüplü bir hulle-i san'atı; ve bâtınına baktıkça, bir Kadîrin gayet muntazam bir makinesini müşahade ediyoruz.

İşte şu hal ve şu keyfiyet, bizzarure ve bilbedâhe ilân eder ki, hiçbir şey, hiçbir zaman, hiçbir mekân, bir tek Sâni-i Zülcelâlin kabza-i tasarrufundan hariç olamaz. Her bir şey ve bütün eşya, bütün şuûnâtıyla bir Kadîr-i Mürîdin kabza-i tasarrufunda tedbir edilir ve bir Rahmân-ı Rahîmin tanzimiyle ve lütfuyla güzelleştiriliyor ve bir Hannân-ı Mennânın tezyiniyle süslendiriliyor.

Evet, başında şuur ve yüzünde gözü bulunana, şu kâinat ve şu mevcudattaki nizam ve mizan ve tanzim ve tevzin, bir tek, yektâ, Vâhid, Ehad, Kadîr, Mürîd, Alîm, Hakîm bir Zâtı, vahdâniyet mertebesinde gösterir. Evet, her şeyde bir birlik var. Birlik ise biri gösterir. Meselâ dünyanın lâmbası olan güneş birdir; öyle ise dünyanın maliki dahi birdir. Meselâ zemin yüzündeki zihayatların hizmetçileri olan hava, ateş, su birdir; öyle ise onları istihdam eden ve bizlere musahhar eden dahi birdir.”¹⁰

Bu metin burhan mesleği açısından tahlil edildiğinde ilk olarak yapılması gereken fiil gözümüzü açmaktır. Gözümüzü açmak, Kur'an'dan öğrendiğimiz bir fiildir. Kur'an "fenzur" diyerek esere, eşyaya, kâinata bakılmasını emrediyor. Gözümüzü açıp baktığımızda ilk iki sonuç "nizam ve mizan". Kâinatta mükemmel bir matematik, düzen ve ölçülülük göze çarpıyor. Nizam ve mizan içinde yapılan faaliyeti görüyoruz. Bu mükemmellik, hikmetin, ilmin ve bilimin önümüze sunduğu bütün sonuçlarla ortaya çıkıyor.

Gözümüzü açtık, baktık; nizam ve mizanı gördük. Bir parça daha dikkatli bir nazarla baktığımızda o nizam ve mizan içinde bir tanzim ve tevziniyet gözümüze çarpıyor. Nizamın tanzimi, mizanın tevzini. Kainat, sadece bir ân-ı vahidde bir kere bir nizama ve mizana kavuşmuş bir yapı değil, sürekli olarak nizam ve mizan devam ettiriliyor. Tebeddül ve tegayyürün her aşamasında, her ân-ı vahidde yeniden bir tanzim ve her ân-ı vahidde yeniden bir tevzin üzerinden bir nizam ve mizan korunuyor.

"Yani birisi intizamla o nizamı değiştiriyor. Ve tartıyla o mizanı tazelandiriyor.

Her şey bir model olup, pek kesretli, muntazam ve mevzun suretler giydiriliyor."

Yani hakikate dair arayışımızın sonuç ve hüküm cümlesini gözümüzü açtığımızda muhatap olduğumuz kâinat ve fitrat alanından çıkaracağız. Kâinat ve fitrat alanında

10 Nursi, *Mektubat*, 328-330.

gözümüzü açtığımızda “nizamı ve mizan”ı ve bir parça dikkat ettiğimizde “tanzimi ve tevzin”i bulduk.

Sonra zorunlu olarak ortaya çıkan netice, nizam, mizan, tanzim ve tevzin varsa ki var, o halde hikmet ve adalet var. Kâinat ve fitrattan böyle bir sonuç elde ediyoruz. Hikmet ve adalet çıkarımı merhalesinden sonra ulaşılan yer ise metnin yönlendirmesi ile kudret ve ilimdir. Öyleyse nizam, mizan, tanzim, tevzin, hikmet ve adalet var, bunlar da bir kudret ve ilmi netice veriyor o halde bir Kadîr-i Külli Şey, bir Alîm-i Külli Şey şu perdeler arkasında akla görünüyor.

Metinde çıkarımlar ve arayış devam ediyor, zaman ve mekân üzerinden bazı sonuçlar devşiriliyor:

“Bütün mevcudat, böyle evveline dikkat ettikçe, bir ilmin tarifenâmesi; ve âhîrine dikkat ettikçe, bir Sâniin plânı ve beyannamesi; ve zâhirine baktıkça, bir Fâil-i Muhtarın ve Mürîdin gayet san’atlı ve tenasüplü bir hulle-i san’atı; ve bâtınına baktıkça, bir Kadîrin gayet muntazam bir makinesini müşahade ediyoruz. İşte şu hal ve şu keyfiyet, bizzarure ve bilbedâhe ilân eder ki, hiçbir şey, hiçbir zaman, hiçbir mekân, bir tek Sâni-i Zülcelâlin kabza-i tasarrufundan hariç olamaz. Her bir şey ve bütün eşya, bütün şuûnâtıyla bir Kadîr-i Mürîdin kabza-i tasarrufunda tedbir edilir ve bir Rahmân-ı Rahîmin tanzimiyle ve lütfuyla güzelleştiriliyor ve bir Hannân-ı Mennânın tezyiniyle süslendiriliyor. Evet, başında şuur ve yüzünde gözü bulunana, şu kâinat ve şu mevcudattaki nizam ve mizan ve tanzim ve tevzin, bir tek, yektâ, Vâhid, Ehad, Kadîr, Mürîd, Alîm, Hakîm bir Zâtı, vahdâniyet mertebesinde gösterir.”

Bu kadar sonuçtan sonra “Vâhid, Ehad, Kadîr, Mürîd, Alîm, Hakîm bir Zâtı, vahdâniyet mertebesinde gösterir” deniyor. Şimdi biz de soruyoruz: kimdir o bir tek Zât? Cevap; Allah’tır.

Örnek verilen bu metinde takip edilen aşamalar, kâinata ve fitrata muhatap olma biçiminde burhan mesleğinde çok çarpıcı bir usulü ders veriyor. Aşama aşama bir mantık dokusu örülerek “Bir tek, yektâ, Vâhid, Ehad, Kadîr, Mürîd, Alîm, Hakîm bir zâtı, vahdâniyet mertebesinde gösterir” sonucu kâinatın sunduğu bir hakikattir. O halde imana daveti yahut küfrün tezlerinin asılsızlığını ortaya koymanın, müzakere olunacağı alan kâinat ve fitrat alanıdır.

Bu anlamda Kur’an’ın enfüs ve afak’taki ayetleri okumaya davet etmesi insanın imanla saadete ererken şirk ve inkârla kendini düşürdüğü şekavete dikkat çekmesi ve herkesi kâinata bakmaya çağırması bu sebeptir. Kâinat genişliğindeki bu müzakere

alanının daraltılması tehlikesine ise Bediüzzaman Said Nursi ayrıca dikkat çekiyor. Hatırlanırsa Kastamonu'da, Abdurrahman Paşa Lisesi öğrencilerinin bir kısmı Bediüzzaman'ı ziyarete geldiğinde şikâyetlerini dile getirmişlerdir:

“Kastamonu'da lise talebelerinden bir kısmı yanıma geldiler. ‘Bize Hâlıkımızı tanıttır; muallimlerimiz Allah’tan bahsetmiyorlar’ dediler. Ben dedim: Sizin okuduğunuz fenlerden her fen, kendi lisan-ı mahsusuyla mütemadiyen Allah’tan bahsedip Hâlıkı tanıttırıyorlar. Muallimleri değil, onları dinleyiniz.”¹¹

Talebelerin sualine verilen bu cevap ikaz edicidir. Cevapta, kâinat ve fitrat gibi çok geniş olan müzakere alanının daraltılması tehlikesi ancak bu kadar veciz bir biçimde ifade edilebilir. Dolayısıyla kâinata muhatap olma biçiminde muallimin daralttığı alanı, senin idrakinde geniş tutup açabilmen o hakikati kendi âleminde bir hakikat arayışına taşıyabilmen mümkün.

Bu cihetle fizik-metafizik ayrımı içinde varoluşla ilgili olarak, bilimin nasıl'ı ve felsefe ve dinin niçin'i aradığı noktası da böyle bir sınırlandırma ve daraltmaya karşılık geliyor. Zaman zaman lisanımızda dolaşan bu cümle aynı zamanda şöyle bir sonucu da taşıyor. Bilimin nasıl'a ilişkin bütün sorularının sanki yeterli bir cevap taşıdığı noktasını içinde barındırıyor. Niçin'i sadece felsefe ve din cevapladığı için nasıl'ı felsefe ve dine kapatıyor? Bu ön kabul sebebiyle, imanın argümanlarını dar ve sübjektif bir alana hapsetmek gibi bir tehlikeyle karşı karşıya kalıyoruz. Oysa içinde yaşanılan kâinat ve fitrat objektif müzakerenin zeminini sunuyor. Aslında kâinat ve fitratın bu en geniş alanında değişmez bir kural daha var. O da şu, “Belki, madde, bir mânâ ile kaimdir.”¹² Ve bu açıdan bakıldığında bütün âlem bir manaya, anlama, maksad ve gayeye hizmet-kârdır. Öyleyse şu görünen maddi âlem, mana âlemi üstünde serpilmiş tenteneli bir perdedir. İşte bütün bu anlam, mana katmanları Sanatkârını tanıttıran marifet nurlarıdır. Bu sebeple muhatabımız olan kâinat ve fitrat bize bu marifet nurlarını taşımaktadır. Sadece bizde bu mana boyutunu anlamlandıracak bir tasdik ediciye ihtiyaç vardır ki o da imandır. Dolayısıyla bu manada sağlıklı bir gözlem, nitelikli bir bakış, nazar-ı dikkatle olaylara bakma hakikate ulaşmak için tek başına yeterlidir.

Kur'an'ın birçok ayette keyfe sorusuyla kainat ve içindekilerin nasıl yaratıldığını incelemeye çağırması ve insanın yaratılışındaki fitratı nazara vermesi bu sebeple çok önemlidir. Niçin'i sorgulamayı zaten hayatımızın vazgeçilmezi yapan Kur'an, ayrıca ve çok önemle nasıl'ı da sorgulamamızı istiyor?

11 Bediüzzaman Said Nursi, *Şualar* (İstanbul: Söz Basım Yayın, 2012), 272.

12 Bediüzzaman Said Nursi, *Sözler* (İstanbul: Söz Basım Yayın, 2012), 685.

Gaşiye sûresinde “keyfe” ile başlayan “Bakmıyorlar mı o deveye; nasıl yaratıldı? Göğe, nasıl yükseltildi? Dağlara; nasıl oturtulup-kuruldu? Yere; nasıl yayılıp-döşendi?”¹³ ayetleri çerçevesinde bakıldığında Kur’an nasıl sorusuna cevap aramaya da davet ediyor.

Bakara sûresinin 260. ayetinde ise Hz. İbrahim (as) ile Cenab-ı Hakk arasında geçen konuşmanın örnekliliği üzerinden muhteşem bir ders veriliyor:

“Hani İbrahim: ‘Rabbim, bana ölüleri nasıl dirilttiğini göster’ demişti. (Allah ona:) ‘İnanmıyor musun?’ deyince, ‘Hayır (inandım), ancak kalbimin tatmin olması için’ dedi. ‘Öyleyse, dört kuş tut. Onları kendine alıştır, sonra onları (parçalayıp) her bir parçasını bir dağın üzerine bırak, sonra da onları çağır. Sana koşarak gelirler. Bil ki, şüphesiz Allah, üstün ve güçlü olandır, hüküm ve hikmet sahibidir.’”¹⁴

Burada da yine “keyfe/nasıl”a ilişkin bir sorgulama Hz. İbrahim (as) ile bize öğretilir. Hz. İbrahim (as) gibi bir zatın, ölülerin dirilmesiyle ilgili bir şüpheyi düştüğü söylenemez. Buradaki incelik, itminan-ı kalbe ulaştıran marifetin bir başka boyutunun onun dünyasında açılmasına dair olandır.

Buradan bir mü’min olarak şöyle bir dersi almalı ve bunu hiç unutmamalıyız. Özellikle kendi çocuklarımız, ailemiz, arkadaşlarımız, dostlarımız, gençler birçok insanla muhatap olurken, onların soruları sorgulama biçimleri bizim kaçacağımız, rahatsız olacağımız bir şey değildir. Onlardan gelecek sorular yalnızca bir şüpheyi karşılık gelmiyor. Aynı zamanda çok kıymetli bir fırsat ve imkânı önümüze sunuyor. Hakikat arayışında hakikatin bir veçhesi, tek yönü, tek rengi yok. Hakikatin çok boyutu, çok rengi ve çok veçhesi var. Dolayısıyla sorgulama ve sorunun çoğalması ve çoğaltılması hakikatin çok veçhesinin, çok yönünün ve çok renginin açılması anlamına geliyor ki bu hakikat yolculuğunda aranılacak çok önemli bir şeydir.

Buradaki sorgulamalarda kritik soru “Kâinatta ve fitratta devam eden olağanüstü mükemmel faaliyetler hakkındaki nasıl’ın hangi açıklaması akla makul gelmektedir?” sorusudur. Dolayısıyla nasıl’ın açıklaması sadece bilime has değil, dinin bir hakikati olarak önümüzdedir. O halde nasıl’ın açıklamasında akla ve kalbe makul gelen kabul edilecektir.

• Kâinat ve fitratın, kâinat cinsinden olmayan tek bir Yaratıcıya nispet ile açıklanması mı?

¹³ Gaşiye 88/17-20.

¹⁴ Bakara 2/260.

- Kâinat cinsinden yaratıcı olduğu varsayılan sebeplerle açıklanması mı?

Bu çerçevede nasıl'ın açıklamasının bu yönü nazar-ı dikkate alınmalıdır. Bu noktada bir mukayese yapıldığında birincisi tutarlıdır. Yani bir olan ve kâinat cinsinden olmayan tek bir Yaratıcıya nispetle açıklanması tutarlı, ama öbür taraftan kâinat cinsinden olan ve yaratıcı olduğu vehmedilen sebeplerle açıklanması ise çelişkili ve muhaldir.

Bu anlamda nasıl'ı bilime, niçin'i dine veren ayrımı kabullenmemek, bilakis nasıl'ın açıklamasında bilim ile dinin tevhit ekseninde buluşmasını sağlamak gerekiyor. Birbirini yarıştırmak birbiriyle çarpıştırmak değil, bilim ile dinin tevhit ekseninde buluşmasını sağlamak gerekiyor. Burhan mesleğinin özü esası da budur. Bu herkes için tevhide açık bir kapı sağlamak anlamına geliyor.

Zann-ı Galip ve Burhan-ı Yakîni

Bediüzzaman Said Nursi'nin, tecdidindeki Kur'an'a ve sünnet-i seniyyeye muhatap oluş, bu asrın idrakine uygun bir muhatap oluşturmaktadır. İçinde yaşadığımız iman buhranını şartlarında Risale-i Nur'un bu Kur'anî metod üzere inşa edilmiş tecdidini yeniden keşfederek uygulamaya taşımamızdır. Bunun için burhan mesleğinin yeniden inşasına, ihyasına çalışmalıyız. Dini idrakin ve iman tebliğinin yakînden kaçarak, zann-ı galibe dayandırılmasına ve kaziye-i makbuleye indirgenmesine razı olamayız.

Çalışmamızın bu kısmında “burhan-ı yakîni”, “zann-ı galip” ve “kaziye-i makbule” gibi ifadeleri açıklayarak burhan mesleği ile irtibatını göstereceğiz. Burhan mesleğinin yeniden inşasına ve ihyasına çalışırken diğer taraftan iman tebliğinin yakînden zann-ı galibe dayandırılmasına ve kaziye-i makbuleye indirgenmesine razı olamayız, çünkü bu imani bir problemidir. Kâinat ve fitrat gibi çok geniş bir alanda, Yaratıcının bütün isimleri ve marifet nurları âlemimize taşınırken, bütün âlemde hakikat en parlak bir surette önümüze sunulmuşken ve bunlar bizi burhan mesleğindeki bir yol ve yöntem ile yakîne ulaştırıp itikadımızı ve imanımızı sarsılmaz bir noktaya taşıyacaktı.

İmanda bir müminin ulaşacağı mertebeler açısından konumuz ile ilgili bu metinde iki çerçeve nazara verilmiştir. Bu çerçevelerden birisi zann-ı galip bir iman mertebesidir. Ancak adı üzerinde bu bir zandır. Ama bu zann-ı galip, kişiyi iman mertebesinde yakîne ulaştıramaz.

Diğer taraftan iman noktasında Kur'an'ın birçok ayetiyle sabit olan bizden istenilen, hakikat arayışında ulaştığımız nihai noktada yakîne kavuşmamızdır. Soru ve sor-

gulamalarımız neticesinde ulaşacağımız nihai mertebe yakîn mertebesidir ki biz buna “tahkiki iman” diyoruz. Sarsılmaz hüccetlere dayanan bu iman biçimi bizden istenen bir iman biçimidir.

Dolayısıyla imanda ulaşılabilecek iki hedef var; ya imanda zann-ı galiple bir taklidi iman mertebesinde kalmak söz konusu ya da imanda bir kısım sorgulama ve sorular ile ortaya çıkan, o sorgulamanın neticesindeki burhan-ı yakîni ile elde edilen tahkiki iman mertebesidir.

O halde hakikat arayışında Yaratıcının önümüze sunduğu kâinat ve fitrat üzerinden burhan mesleğiyle bir okuma biçimi ile ulaştığımız sonuç bizi yakîne taşırken bu yöntemi ve usulü terk edip kaziye-i makbule denilen, makbul şahısların sözleri üzerinden yapacağımız bir hakikat arayışı yolculuğu bizi sadece zann-ı galibe götürecektir. İşte burhan mesleği üzerinden sorgulama, o hakikate değişik sorularımız ve sorgulamalarımızla ulaşma bu manada hem akli hem kalbi birlikte itminana kavuşturmadır ki Bakara sûresinin 260. ayetinde nazara verilen örneklik tam da budur.

Bediüzzaman Said Nursi, Risale-i Nur külliyyatında Kur'an'a muhatap olma biçiminde burhan-ı yakîniyi bir yöntem ve usul olarak önümüze koyuyor. O meseleyi bir problem olarak önümüze sunarken keyfi bir problem olarak önümüze sunmuyor. Bunu imani bir problem olarak önümüze sunuyor. Bununla ilgili *Emirdağ Lahikası*'ndaki bir mektup şöyle bir sual yer alıyor:

“Neden en ziyade senin şahsın hakkında hüsn-ü zan eden ve sana büyük bir makam veren ve Risale-i Nur’la çok kuvvetli irtibatı bulunan ve sen de onları çok sevdiğin halde, hizmet-i Nuriyenin haricinde senin şahsınla temaslarını istemiyorsun ve senin hakkında fazla hüsn-ü zan beslemeyeni sohbette tercih ediyorsun, daha ziyade iltifat gösteriyorsun, nedendir?”¹⁵

Soru ile şöyle bir durum ortaya çıkıyor. Bediüzzaman Said Nursi, şahsına çok fazla alaka gösterenlere mesafeli duruyor. Şahsına çok fazla ilgi ve alaka göstermeyenleri tercih ediyor. Sorunun mantığı aslında cevabın da ihtişamını ortaya koyuyor:

“İlm-i mantıkta ‘kaziye-i makbule’ tabir ettikleri, yani büyük zatların delilsiz sözlerini kabul etmektir; mantıkça yakîn ve kat’iyyeti ifade etmiyor, belki zann-ı galiple kanaat verir. İlm-i mantıkta; burhan-ı yakînî, hüsn-ü zanna ve makbul şahıslara bakmıyor, cerh edilmez delile bakar ki, bütün Risale-i Nur hüccetleri, bu burhan-ı yakînî kısmındandır.

15 Bediüzzaman Said Nursi, *Emirdağ Lahikası* (İstanbul: Söz Basım Yayın, 2012), 126.

Çünkü ehl-i velâyetin amel ve ibadet ve sülûk ve riyazetle gördüğü hakikatler ve perdeler arkasında müşahade ettikleri hakaik-i imaniye, aynen onlar gibi, Risale-i Nur, ibadet yerinde, ilim içinde hakikate bir yol açmış; sülûk ve evrad yerinde, mantıkî burhanlarla ilmî hüccetler içinde hakikatü'l-hakaik yol açmış; ve ilm-i tasavvuf ve tarikat yerinde, doğrudan doğruya ilm-i kelâm içinde ve ilm-i akîde ve usûlû'd-din içinde bir velâyet-i kübrâ yolunu açmış ki bu asrın hakikat ve tarikat cereyanlarına galebe çalan felsefî dalâletlere galebe ediyor, meydandadır.”¹⁶

İlm-i mantıkta kaziye-i makbule tabir ettikleri büyük zatların sözlerini delilsiz kabul etmek, mantıkça yakîni ifade etmiyor. Bir zat sizin için makbul ve kıymetli bir şahsiyetse onun sözleri sizin nezdinizde kıymetlenir. Bundan dolayı onun söylediği sözü sorgulanmaz ve mihenge vurulmazsa, ders verdiği hakikat zan-ı galiple kanaat verir ama bizi yakîne götürmez. Zann-ı galiple kanaat veren hakikat sorgulama ve mihenge tabi tutulmadığından hakikat makbul şahsın olarak kalır ve bize ait hale dönüşemez.

Büyük bir kutbun müritleri, velayet mertebesine ulaşmışlar ama o müritlerinin kanaati, hususi ve şahsi kalıp başkasına taşınamazken Risale-i Nur’un sarsılmaz hüccetleri Nur talebesi olan bir zata kanaat verdiği gibi delil ve ispata dayandığı için başkasına da taşınabiliyor. Başkasına da sirayet ediyor. O halde iman hakikatini makbul şahıstan duyduğunuzda bir sorgulama yöntemiyle kendi âleminize taşıyıp ortaya koyamazsanız o iman hakikatini başkalarına aktaramıyorsunuz.

Bir misal vererek açarsak; farzımuhal kuyumculuk yapıyorum, bir arkadaşımın yarım kilo altını var, elindeki altını emanet etmek istiyor, kendisine altı ay lazım olmadığı ve bu altını kullanabileceğinizi söylüyor. Bu emanete muhatap oluştaki önümüzde iki yöntem var. Birinci yöntem; getiren arkadaşım çok yakın ve makbul birisi, kıymetli bir şahsiyet. Şimdi getirdiği altını mihenge vursam arkadaşım bundan rahatsız olur, huzursuz olur düşüncesiyle, kıymetli, değerli ve makbul bir arkadaşım olduğu için mihenge vurmaktan koydum kenara. Zihnimin arka planında şu var esnaf olarak, altını kullanmama da müsaade etti, fakat ben bu altını kullanamam. Kafamda hep şu tereddüt var. Acaba kaç ayar, on dört mü, on sekiz mi, yirmi iki mi, yirmi dört mü, saf altın mı? Kaç tane farklı soru var bende? Bu soruların hepsinin cevaplarını veremediğim sürece o altınları ben esnaf olarak kullanamam. Kullanabilmem için mihenge vurmalyım. Mihenge vurduğum zaman bu çeşitli soruların hepsi cevabını bulacak. Ve ben artık, emanetimde olan bu altınları kullanabileceğim. Üçüncü şahıslara satabileceğim. Çünkü bana ait olmadıkça ben bunu üçüncü şahıslara aktaramam, veremem, satamam.

16 Nursi, *Emirdağ Lahikası*, 127-128.

Bu açıdan meseleye bakıldığında, bir hakikat bize aktarıldığında, biz bu şahıs makbuldür deyip o sözü, o imanî meseleyi, o itikadî hususu kendi âlemimizde kaziye-i makbule yöntemiyle kabul ettiğimizde buradan sadece zann-ı galibe ulaşıyoruz. Zann-ı galip, bizi yakîne ulaştırmaz. Tereddütler devam eder ve cevabı verilmemiş sorular var. Ne zaman o sorular giderilir; elbette mihenge vurulduktan sonra. Yani itminan-ı kalp dediğimiz husus o da aklın sorgulamasıyla mümkün.

Kur'an'da bunun çok yönleri var. Burada dikkat çekmek istediğim yönü ise şu; Kur'an'ın kalbin akılla irtibatını da nazara veren ayetleri bu açıdan çok önemli. O da şu, Kur'an'da akıl kavramı bir isim olarak hiç geçmiyor. Akıl, "akletme" fiili olarak doksan küsur yerde geçiyor. Kur'an'da akıl, isim değil bir fiil olarak nazara verilmiş. Bu fiili biz "akletme" şeklinde ifade ediyoruz. Akıl isim, akletme ise fiildir. Akletmenin, kalbetmeyle doğrudan ilişkisi var. İnsanı akletmeye sevk eden bütün duyguları, beş duyusu, bir kısım bilgileri toplayıp akla getirecektir. Akıl onları işleyecek, kalp ise onları tasdik edecektir.

Sonuçta Kur'an'ın bu dersinden, akletmeden gerçekte kalbetmenin, kalben itminana kavuşmuş bir tasdik etmenin mümkün olmadığı anlaşılır. Sorgulama yöntemi bu manada kritik önemdedir. Bakara suresinin 260. ayeti işte bunun en açık delilidir. O sorgulamanın neticesinde itminanı kalp olacaktır. Dolayısıyla beş duyunun getirdiği bilgileri akıl tasnif edecek, değerlendirecek ve onaylayacak, sonuçta da kalp bu tasdiki, "iz'an-ı kalp" denilen nihai anlamda kalbin tasdikiyle ortaya koyacaktır.

Yakîne ulaşmak için bu sürecin işletilmesi olmazsa olmazlardandır. İşte bu yol ve tarz, hüsnüzanna ve makbul şahıslara bakmıyor. Aksi ispatlanamayan delillerdir ki bunlar ilmin delilleri, değişmezleridir. Her bir eşyanın hakikati de bir esmaya dayandığına göre öyleyse her bir hakikat, aksi ispatlanamayan bir delil ile kainat ve fitrat alanında insanın önüne sunulmuştur. Böyle bir sorgulama yöntemi ile hakikat arayışımız nihayete erdiğinde, kalbin ve aklın birlikte itminanı bizi yakîne ulaştıracaktır. Kul olarak insandan istenen de budur.

Bediüzzaman Said Nursi, Risale-i Nur külliyyatında, itikada, imana ilişkin bütün konuların sunumunu; Kur'an'a, sünnete ve hadise muhatap etme biçimini, burhan mesleğinin bir uygulaması olan bu yöntemle yapar. Bu asrın insanı için hakikatlerin sunumunda en etkili ve doğru yöntem de budur ve bunun adı burhan mesleğidir.

Amel, ibadet, seyrisülûk ve riyazet hakikatlere ulaşmada başka yöntemler de önümüze sunar. Bunlar da hakikatli yollardır. Ama Risale-i Nur, bu asırda, ibadet yerinde, ilim içinde hakikate bir yol açmıştır. Bu ibadete muadil bir alternatif ortaya koymak

değildir. Yani ibadeti henüz hayatına taşıyamamış, namazı, orucu henüz hayatında yerleştirememiş bir insanın, o hakikate muhatap olması için ibadet şartı öngörmeden muhatap olmanın bir biçimine ihtiyaç var. İşte Risale-i Nur, Kur'an'a muhatap olurken ibadet yerinde –velev ibadeti olmasa da– ilim içinde hakikate bir yol açmış. Hakikati o kişinin âlemine sunabiliyor.

“Risale-i Nur, ibadet yerinde, ilim içinde hakikate bir yol açmış; sülûk ve evrad yerinde, mantikî burhanlarla ilmî hüccetler içinde hakikatü'l-hakaike yol açmış”¹⁷

Sülûk ve evrad, tarikatta bir yöntemdir. İlk defa hakikatle muhatap olacak kişinin sülûk ve evradı henüz yoktur. Tasavvuf ve tarikat mizacı yok henüz daha onda, o yapıda, o fitratta değildir.

“Doğrudan doğruya ilm-i kelâm içinde ve ilm-i akîde ve usûlû'd-din içinde bir velâyet-i kübrâ yolunu açmış ki, bu asrın hakikat ve tarikat cereyanlarına galebe çalan felsefî dalâletlere galebe ediyor, meydandadır.”¹⁸

Ki buradaki ilm-i kelâm tanım ve tabiri ilm-i akide ve usûlû'd-din içinde üçlü sorgulamaya dayanıyor. Yani “İlm-i kelâm'ın esası nedir?” denirse, soru-cevap yöntemiyle hakikate ulaşmaktır.

Bütün bunlardan elde ettiğimiz sonuç şu; ilmî hüccetler içinde aksi ispatlanamayan delile bakan hakikat mesleğinde hakikate muhatap olurken burhan mesleğini terk edemeyiz. Burhan mesleği bizi yakîne ulaştıracaktır. Aksi ispatlanamayan delile bakan bir usul ki bu imanda yakîni netice verecektir. Ama biz bu hakikatleri bir kaziye-i makbule yöntemiyle sunmaya başlarsak (bunu filan ağabey söylemiş, filan arkadaş söyle demiş, o çok kıymetli birisidir) söylenen hakikat de olsa bizi yakîne ulaştırmaz. Yakîne ulaştıracak olan sorularımız, sorgulamamız ve mihenge vurmalarımızdır. Beş duyumuz bilgileri aktaracak, akıl onları işleyecek, kalp onu itminana kavuşturacaktır. Bunun için de sorularımız ve sorgulamalarımız olacaktır. Muhatap olduğumuz sözü kim söylerse söylesin, mihenge vurmayı adet haline getireceğiz.

Bediüzzaman Said Nursi'nin sözlerinin mihenge vurulmasını istemesindeki¹⁹ maksadı bir meydan okumak değil hakikate olan itimadı, güveni ve hakikatin kendine has muktedir olma özelliğidir. Mihenk ise Kur'an'dır, sünnettir, icmadır, şeriatın

17 Nursi, *Emirdağ Lahikası*, 128.

18 Nursi, *Emirdağ Lahikası*, 128.

19 “Size söylediğim sözler hayalin elinde kalsın, mihenge vurunuz. Eğer altın çıktıysa kalpte saklayınız. Bakır çıktıysa, çok giybeti üstüne ve bedduayı arkasına takınız, bana reddediniz, gönderiniz.” Bkz. *Münazarat*.

hükümleridir. Mihenge vurulduğunda hakikat parlak bir suretle ortaya çıkacaktır. O hakikat bizim olacak ve bizim olanı başkaları ile paylaşabileceğiz.

O halde mihenge vurmaya, yetmiş bin perdeden bir(kaç) perdenin daha açılması olarak bakabiliriz. İlmi her gelişmesinden memnun olacağız. İlmin her inkişafını yetmiş bin perdeden tecelli eden esma-i hüsnâ hakikatının âlemimizde yeni bir boyutta açılması olarak görebileceğiz. Dolayısıyla bir mü'min bilimin gelişmesinden, ilmin inkişafından, yeni keşif ve icatlardan ancak memnun olur çünkü marifetinde bir perde daha aralanmıştır.

İlmin inkişafına bakan bu ayrıntılar, mehasin-i medeniyet denilen emirlerdir. Medeniyetin güzellikleri denilen emirler ki *Muhakemat*'ta bu nokta "Şeriatın başka şekle çevrilmiş birer meselesidir"²⁰ diye ifade edilir. Dolayısıyla ilmin inkişafı, bilimin her gelişmesi Cenab-ı Hakk'ın yaratma tarzına ilişkin yeni bir perdenin açılması demektir ki bu ise şeriatın ta kendisidir.

Yirminci Söz'de bu husus şöyle ifade edilir:

"Vakit be vakit başınızı kaldırıp esmâ-i hüsnâma dikkat ederek, o semâvâta uruc etmek için fûnununuzu ve terakkiyâtınızı merdiven yapınız. Tâ fûnun ve kemâlâtınızın menbaları ve hakikatleri olan esmâ-i Rabbâniyeme çıkasınız ve o esmânın dürbünüyle, kalbinizle Rabbinize bakasınız."²¹

Divan-ı Harbi Örfi adlı eserde ise şunlar söylenmiştir:

"Şimdi ise, kalpten fikre karşı menfez açınız. Kuvveti aklın imdadına ve hissiyatı efkârın arkasına gönderiniz. Ta ki şecaat-i akliye-i medeniyet meydanında namus-ı millet-i İslâmiye pâyimal olmasın. Kılıçlarınızı, fen ve san'at ve tesanüd-i hikmet-i Kur'âniye cevherinden yapmalısınız."²²

Kılıçlar, burhan mesleğinde ilmi hakikatler, aksi ispatlanamayan deliller olarak önümüze sunulmaktadır.

Risale-i Nur okuyanlar açısından, eserlerde ortaya konulan Kur'an, hadis ve sünnet-i seniyyeye dayanan bu yöntem ile iman hakikatlerinin anlatıl(a)maması farkında olunmayan çok ciddi bir problemdir. Çünkü kaziye-i makbule yöntemiyle okunan hakikatler muhatabın nezdinde bir sorgulama olmadığından yeni sorular ortaya çıkaramadığında ve bu kapı kapatıldığında o şahsı ancak imanın sarsılmaya açık bir

20 Bediüzzaman Said Nursi, *Muhakemat* (İstanbul: Söz Basım Yayın, 2012), 56.

21 Nursi, *Sözler*, 354.

22 Bediüzzaman Said Nursi, *İlk Dönem Eserleri* (İstanbul: Söz Basım Yayın, 2012), 411-412.

mertebesi olan zann-ı galibe götürür, yakîne ulaştırmaz. Oysa aynı hakikatler, hakikat arayışında bir sorgulama yöntemiyle okunabilse, cerh edilmez delile dayandırılrsa ve ilim içinde hakikate bir yol açsa –ki açmıştır zaten, mihenge vurma okuma biçimi– o zaman kişinin imanını tahkiki yaparak yakîne ulaştırır ve sarsılmaz iman da budur.

Sonuç

Şu dünya imtihanında mü'min yahut münkir bütün insanların birlikte şahit oldukları alan kâinat ve fitrattır. Önümüzde kâinat ve fitrat gibi muhteşem ve çok geniş bir alan açılmış ve her insan kâinatı ve fitratı anlayacak ve çalışabilecek donanımda yaratılmıştır. Hakikat arayışının, imana davetin yahut küfrün tezlerinin asılsızlığını ortaya koymanın müzakere olunacağı alan kâinat ve fitrat alanıdır. Bundan dolayı bu alanı çalışırken nasıl'ı bilime, niçin'i din ve felsefeye bırakan parçalı bir yaklaşım kabul edilemez. Zira tevhit ve bütünlük içinde felsefe ve din, bilimin keşif ve buluşlarından istifade ederken bilim de olup biteni anlamlandırma ve isimlendirmede dinden azami istifade edebilmelidir.

Risale-i Nur'un bize öğrettiği hakikat mesleği, tabir-i diğerle burhan mesleği ilmî hüccetler içinde cerh edilmez delile bakıyor ve kişiyi yakîne götürüyor. Ama bu hakikatler bir kaziye-i makbule yöntemiyle sunulursa (bunu filan ağabey söylemiş, filan arkadaş söyle demiş, o çok kıymetli birisidir) söylenen hakikat de olsa kişiyi yakîne ulaştırmaz. Yakîne ulaştıracak olan sorularımız, sorgulamamız ve mihenge vurmalarımızdır. Beş duyumuz, bilgileri bize aktaracak, akıl onları işleyecek ve kalp de itminana kavuşacaktır. Bunun için de sorularımız ve sorgulamalarımız olacaktır. Muhatap olduğumuz sözü kim söylerse söylesin, mihenge vurmaya adet haline getireceğiz.

Son tahlilde, iman hakikatlerini kaziye-i makbule yöntemiyle okuma ve anlatma probleminin nihai noktasının taklidi bir iman olduğunu nazar-ı dikkatten uzak tutmamalıyız. Çare ve çözüm makale boyunca dikkat çekilen burhan mesleğinin gereklerini yerine getirmektir. Kâinat ve fitrat alanını bir bütün olarak tefekkür etmektir.

Kaynakça

1. Çağrıcı, Mustafa. "Zan". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 44. Ankara: TDV Yay., 2008.
2. Demir, Osman. "Yakîn". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 43. Ankara: TDV Yay., 2008.
3. Nursi, Bediüzzaman Said. *Emirdağ Lahikası*. İstanbul: Söz Basım Yayın, 2012.
4. _____. *İlk Dönem Eserleri*. İstanbul: Söz Basım Yayın, 2012.
5. _____. *Mektubat*. İstanbul: Söz Basım Yayın, 2012.
6. _____. *Muhakemat*. İstanbul: Söz Basım Yayın, 2012.
7. _____. *Sözler*. İstanbul: Söz Basım Yayın, 2012.
8. _____. *Şualar*. İstanbul: Söz Basım Yayın, 2012.
9. _____. *Tarihçe-i Hayat*. İstanbul: Söz Basım Yayın, 2012.